

Disputatio juridica inauguralis de probationibus

<https://hdl.handle.net/1874/347221>

8.

DISPUTATIO JURIDICA
I N A U G U R A L I S,
D E
P R O B A T I O N I B U S,

Q U A M,
FAVENTE DEO TER OPT. MAX.

Ex Auctoritate Magnifici Rectoris,

D. HERMANNI van HALEN,

S.S. Theologiæ Doctoris, ejusdemque Facultatis in Inclytâ Academiâ
Ultrajectinâ Professoris Ordinarii, Verbiq; Divini ibidem in
Ecclesiâ Præconis,

N E C N O N

*Amplissimi Senatus Academici consensu, Nobilissimæque
Facultatis JURIDICÆ Decreto,*

P R O G R A D U D O C T O R A T U S
Summisq; in UTROQUE JURE honoribus & Privilegiis
ritè, & legitimè consequendis,

Eruditorum examini subjiçit,

J O H. V A N D E R H E L S T, Amstelodamensis.

A. D. 1. Jun. hora locoque solitis.

TRAJECTI ad RHENUM,

Ex Officina FRANCISCI HALMA, Academiæ
Typographi, clc Ioc LXXXIX.

8
Illustri, Nobilissimo, Gravissimoque VIRO,
D. JOANNI SYSEN, J. U. D.
Domino in Veenhuysen &c. in Republica Gronin-
genfi, senatoria Dignitate, ac prudentia clarissimo,
ad fæderati belgii consilia quondam delegato, per
cognitionem mihi juncto, omni amoris, ac honoris
cultu in æternum excipiendo.

N E C N O N
Vigilantissimis, Dignissimisque,

D. PAULO BUSIO, J. U. D.
In urbe patria Jurisconsulto celeberrimo, in hoc
munere seniori meritissimo, fautori plurimum
honorando.

D. THEODORO GRASWINCKELIO,
J. U. D. coram Curia Hollandiæ juris legumque
peritissimo, Viro cum sapientissimo, tum integer-
rimo Amico, unicè colendo.

D. REGNERO STAPEL,
In foro Amstelodamensi pragmatico expertissimo,
Procuratori facundissimo, probitate, & humanitate
satis conspicuo, Patrono, de me, meisque studiis,
quam optimè merito, omni grati animi testifica-
tione sempiternè prosequendo.

Mæcenatibus apprimè venerandis hæc Inauguralia,
*Eà, qua par est, devotione, ex singulari pariter ac
intimo animi affectu*

Sacra facio
JOH. vander HELST, AUCTOR.

DISPUTATIO JURIDICA
INAUGURALIS,
DE
PROBATIONIBUS.

THESIS I.

Quanta hujus lemmatis, cujus Provinciam defendendam obo, sit gravitas, quantumque in Jure obtineat, ex inde colligo, quod inanes omnes sint actiones, pariter & exceptiones, nisi indubitata probationis fide apud Judicem competentem de iis constet, non tam deficiente Jure, quam non patente, *per l. 30. ff. de Testament tutela: Tertium Juris objectum consistit in processu Judiciario, seu Judio, ac variis actionum generibus, §. final. inst. de Jure nat. gent. & Civil. l. 1. ff. de statu hominum: quibus conjunctissima, & quasi intima dicitur probatio, unde, sive in actionum initio, sive in fine, sive in medio de ea in Jure agatur, secundum ordinem in Cod. observatum nihil præposterè commissum esse dici posset; tot. titul. C. de prob. de Test. & fide inst. Imò, quod adeo sit de substantia Judicii ut in summaris ad minimum Judiciis, omitti haud possit, Zanger. de except. part. 1. c. 2. N. 9. sic ut per eam omnis lis subsistat, ex consultissimis Patroni mei, rerum forensium expertissimi causidici, deliberationibus, ego, dum fuerim amanuensis, ultra quadriennium satis superque exploratum habui, quin ac ideo luculentissimam hanc, & necessariam probationis materiam non perfunctoriè, perspicaciori vero mentis acie disquirere quam summoperè excitatus sum.*

II.

An ab adverbio probè, seu probo descendat probatio, latè discutere, cum parvi momenti constet, supervacuum est, de quo *Donell. ad titul. de probat. cap. 1. N. 20.* in transitu nimis imperitos consultasse sufficit, qui probare

bare dictum putant à probo, quod probè faciat, qui probat, sed ineptè; cum isto modo vir bonus, Reip. consultit, ac inopes liberalitate sublevar, aut agricola, qui in tempore agrum colit, probare diceretur, ubi qui hæc faciat, rectè faciat, & ex officio: quod autem generaliter probare dicatur, quando quis facit, ut probum ac rectum Judicetur id, quod agit, nos aptius putamus, & quidem duplici significatione, respectu scilicet nostri, cum probamus ea, quæ nobis placent, unde & probatum opus, quod ædificatum est ex sententia locatoris: *quo sensu & Cic. probatio futura tua est, qui locas: facit l. 37. & l. final. ff. locari conducti*, ac respectu aliorum, quando probare significat, fidem alicui aliqua de re facere, sive argumentis demonstrare, sive alicui persuadere, & facere, ut probetur: *quo & respiciunt finalia verba in l. 12. ff. de probationibus*: Id enim præstat in re controversa, quam quis intendit, qui quod dicit, idoneis testibus, aut aliis legitimis probationibus ita esse doceat.

I I I.

Omnis, quæ à ratione de re aliqua suscipitur, institutio, à definitione proficisci debet, *Cic. lib. 1. de officiis*: ut intelligatur, de quo disputetur: ideoque, licet plurimas *ad rubricam ff. de probat. recitet Goibosfred.*, mihi propono familiarissimam, *quod sc. probatio sit rei dubie per argumenta, testes, & instrumenta facta fides: rei dubie*: evidentia enim probatione non indigent, *cap. evidentia de accusat. arg. l. 5. §. 1. ff. qui satisd. cog.* sic ut rei demonstratæ satis demonstratæ, frustra quid adjiciatur, & supervacuis labore impendiis, qui rem claram nititur demonstrare: *l. 1. §. 8. ff. de dote preleg.* quod latet itaque ac dubium sit, probari debet, non notorium, quod enim omnes sciunt, aut saltem scire est verisimile, ut probetur, non est necesse: *l. xi. §. 12. ff. de act. empti. arg. lib. 1. §. 14. ff. de oblig. & act. Gomes. Tom. 3. resolut. 1. N. 41. Wesenb. ad ff. de probat. N. 7. v. item facta.*

Per argumenta, artificialia sc., quæ artis ductu & rei beneficio, ejusque circumstantiis, & præsumptionum fontibus argumentando eruuntur, puta, quæ lac in matris habet, eam peperisse constat, tum enim artes officium suum præstare debent; *l. 12. ff. de statu hominum & Judex hac de re consulat Physicos, cum necesse non sit, ut DD. volunt, Jctum. Physicum esse, perinde si de finibus quæstio oriatur, Mathematicos, ac super læthalitate vulneris medicos, cum artifice in sua arte credendum sit, & Judex non possit arbitrari ex se in re, quam prorsus ignorat: Julius clar. senten. l. 5. §. homicidium. N. 170. Carpzov. pr. crim. part. 1. ques. 26. N. 24. Paulus Zachias quest. med. leg. l. 5. t. 2. quest. 5. N. 8. & 9. quare infra à*

Dia-

Dialecticis vocantur hæc argumenta; eò quod rei intrinsecus insint: Et quamvis probationis *artificialis*, & *inartificialis* distinctio in Jure non reperitur, nihil tamen habet incommodi, cum res ipsa reperitur, *l. 2. C. de testibus l. 2. C. quor. appell. non recip.* reperitur nihilominus apud *Aristotelem*, *Quintilianum*, aliosque *Rhetores*, quibus hæc *artificialia* ἄρτυροι sunt dicta.

Per testes, & *Instrumenta*; vulgo *inartificialia*, oratoribus ἀρτυροι dicta, pariter ac *assumpta*, quod extra rem aliunde assumantur, sine ingenio, & arte artificis, & ad fidem faciendam ex Juramenti delatione, testium, & instrumentorum productione, partiumque confessione colligantur, in quibus maxima contentionum forensium pars consistit, *l. 15. C. de fid. instrum. Vinnius part. Jur. l. 4. c. 25. l. N.* quæ probationis *artificialis*, & *inartificialis* genera ab oratoribus desumpta, eleganter ex jure demonstrat *Donellus c. 5. de probat.* quorum species, cum non parem habeant vim, inde nata est, & usu forensi recepta, probationibus in plenam & semiplenam divisio: cum vero in *ff. ut &*, in *C. de probationibus* primo generaliter tractetur, deinde de iis, quæ fiunt *per testes & instrumenta*, vel ideo, harum partitiones pro effectu, & vi, quam in Judiciis habent, *premissis, quis, cui, quid, quando probare debeat*; in opportuniorem locum trajecimus, quando *singulus plena, & semiplena probationis species*, pro modo suscepti operis singulis persequemur argumentis.

I V.

Ei incumbit probatio qui dicit, non ei qui negat: l. 2. ff. l. 23. C. de probat., hæc perpetua est Juris regula; quæ cum sit bimembris, primo de affirmante agam. dicit autem non solum actor, sed & reus, cum sc. probat suam exceptionem: at dicendum videtur reo non incumbere onus probandi, cum tantum ei incumbit, qui agit, *per l. 21. ff. eod.* Sed *per d. l. 2. dicenti* incumbit, ergo & reo per auctoritatem *l. 1. C. eod.* ubi debitor probare tenetur, solutam esse pecuniam olim creditam, unde & reus excipiendus actor dicitur fieri: *l. 1. ff. de except. l. 19. ff. hoc. tit.* sed movent quæstionem *DD.*, an uterque *per d. l. 1. C. eod.* non probare teneatur, cum uterque dicit, actor se credidisse, reus se solvisse? quam sententiam fovet *Barthol.*, sed refutatur ab aliis, & recte, nam primo, qui dicit se solvisse, dicit se solvisse debitum, cum solutio ejus sit, quod debeatur: *princ. institut. quibus mod. toll. oblig.* non opus igitur, ut probet actor creditum, cum reus fateatur mutuam pecuniam, eò quod se solvisse dicat, & quod dicit actor non & controversum: ac præterea *per d. l. 1.* probatio

injungitur reo, sic ut actor liberetur: solet & etiam moveri hæc quæstio, cum actor instituat conditionem certi, quæ ipsi ex mutuo nascitur *princ. institut. quibus mod. re cont. oblig.* reus autem dicat, se dubitare, an pecunia sit soluta, quia habet justam ignorantia causam quis hic probet? & puto quod actor debeat probare, numeratam esse pecuniam, reus enim nihil dicit, adeoque nihil probat: ubi autem probaverit actor se credidisse, jam superest reo adhuc illa defensio, exceptio sc. solutionis, quam probare tenetur:

V.

Ei incumbit probatio, qui dicit d. l. 2. nisi præsumptio aliquando probandi onus transferat in adversarium *per l. 24. ff. de probat. sic per l. 25. ff. eod.*; qui ait, se solvisse indebitum, probare hoc tenetur, cum præsumptio militet contra eum, & nemo præsumatur adeo resupinus, ut facile suas pecunias jactet, & indebitas effundat: ubi præsumptio est pro patre, filium esse in potestate, filius, licet neget se esse in potestate, ob præsumptionem probare tamen id cogitur. *l. 8. ff. eod. nec obstat, quod negantis nulla sit probatio, cum non tam negat filius, qui ait, se esse sui juris, ac se libertum esse contendit per d. l. 8. & l. 5. §. 1. ff. eod.*: sic creditor, qui replicat, pactum personale intervenisse, probare debet, cum præsumptio sit pro herede, & plerumque tam heredibus nostris, quam nobis ipsis cavere soleamus: *l. 2. ff. eod.* sunt enim pacta ad heredes transitoria, ac pactum in dubio Reale præsumitur non personale: item Magistratus, quando pupillis tutores dedit, tenetur actione subsidiaria, si non sint solvendo tutores, aut curatores *per l. 1. in pr. ff. de Magistr. conv.* hic si excipit, quod tempore dationis fuerint, solvendo, & satis idonei probare illud tenetur *per §. 13. d. l. 1.*; cum tamen videbatur dicendum pupillo incumbere probationem, ratio est, quia quisque præsumitur non idoneus esse facultatibus, nisi contrarium probetur, id est non præsumuntur facultates, magis præsumitur paupertas, *Donell. ad tit. de probat. cap. iv. pertinet & huc l. 2. ff. de pactis: arg. l. 18. ff. de adim. & transf. legat. seq. cap. final.*

VI.

Ei, qui dicit, incumbit probatio. d. l. 2. Quod non procedit in materia possessoria rei corporalis: possessor enim tuetur se commodo possessionis, itaque non probat *per l. 2. C. hoc titul. l. 24. ff. de rei vind. l. final. C. eod. l. 2. C. de edendo §. retinenda 4. inst. de interdicitis l. 1. §. 6. ff. uti possidetis*: hinc possessor nunquam dicitur agere itaque nunquam probat: neque obstat *l. 16. C. de probat.* emancipati enim non idcirco probare tenentur, quod possi-

possident, sed quia prædia donata asseverant, cum bona a defuncto relicta, non præsumuntur alterius esse, aut ab eo donata, nisi de donatione constiterit: pugnat tamen cum l. xi. C. de hered. petit. ubi possessores titulum suæ possessionis dicere coguntur. Sed scire leges non est verba earum tenere, sed mentem, ac sententiam, cap. vi. decret. Greg. de verb. signif. Grotii introd. l. 1. p. 2. N. 29. imo & contra verba mens est attendenda, textus in l. non dubium C. de legibus: ac proinde in d. l. 16. non hæc fuit Imp. sententia, ut titulus possessionis probaretur, sed prædia tibi esse donata, ergo in collationem non imputanda: sic ut possessor prædiorum non oneretur ulla probatione, & si nihil contra eum probatum fuerit, remaneat dominus, per d. l. 2. nec implicat ullam contradictionem quod nihil causæ habeat proprietas cum possessione l. 12. ff. de adq. vel amittend. possess. l. 115. ff. de verb. sign. cum aliud sit dominium proprietatis: l. 13. ff. de adq. rerum dom. aliud sit dominium possessionis: l. 2. C. ubi in rem act. Gothof. ad final. verba l. 1. C. de judiciis. Quid autem de uno casu, quo possessor partes actoris obtinere dicatur per final. verba §. 2. inst. de actionis, sit decidendum; cum in toto jure nullibi reperitur, me nescire ingenuè concedo, & nescire quod leges non indicent; est docta ignorantia; sic ut, infelix labor fuerit, tam diu, & anxie quæsisisse & non invenisse, ac inventum iri spes sit nulla, dum unus ille casus, d quo possessor rei corporalis agit in rem νεῖται ἐν δόξαυόποις: Wissemb. ad inst. disp. 44. N. 16. dissent. Gothof. ad d. §. 2. Fafon eod. N. 6. Vinnius ibidem N. 9. Zoefius ad ff. de probat: N. 3. in fine: Schneidw. d. §. 2. N. 49. Pacius, Cujac. Hottomann. ac in numeri alii.

V I I.

Ei incumbit probatio qui dicit d. l. 2. quod & obtinet in rebus in corporalibus: arg. l. 7. & 10. C. de servit. & aqua; sic ut in servitutum vindicatione ex actione Confessoria, constet & possessorem juris, & petitorum eundem esse per l. 6. §. 1. l. 8. §. 3. ff. si servitus vindicetur l. 5. §. final. ff. si usus petatur, ac petitoris partibus fungi, & subire necessitatem probandi idem esse docet Africanus in l. 15. ff. de novi operis nuntiat. atqui, cum quælibet res præsumatur libera; l. alius 8. & l. 9. C. de servit. & aqua possessor ab onere probandi titulum, quo servitus constituta est, nunquam relevatur. Schneid. ad d. §. 2. N. 41. seu inter vivos per contractum §. final. instit. de servit. præd. Grotii introd. l. 2. p. 36. N. 1. & seqq. seu ultima voluntate, l. 16. ff. commun. præd. & tot. tit. de servit. leg. seu etiam per sententiam, l. usus fructus 6. §. constituitur ff. de usufruct. l. 22. §. 3. ff. famil. eriscund. l. 18. comm.

comm. divid. vel per consuetudinem loci, l. 1. §. final. & DD. ff. de aqua plu. arcend. & l. 1. C. de servitut. à aqua: aut idemque per præscriptionem, l. 2. C. eod. l. 10. ff. si serv. vind. Grotii d. loco N. 4. Capolla de servit. urban. præd. cap. 20. nec obstant l. 43. §. 1. ff. de adq. rer. dom. & l. 14. ff. de servitutibus, cum possint longo usu, qui pro possessione fit, ita adquiri, ut velut jure impositæ utilibus actionibus vindicentur, d. l. 10. ff. si servit. vind. l. final. in fine C. de præscript. long. temp. arg. l. 4. §. final. ff. de usucap. Perezius ad Cod. de servit. N. 16.

V I I I.

Ejus, qui negat, non est probatio; pars fuit altera d. l. 2. ff. de probat. tum, quia nos ipsa æquitas docet, neminem factio alieno onerari debere; arg. l. 74. & 155. ff. de reg. juris. tum, quia per rerum naturam negantis factum probatio nulla fit, per l. 23. C. de probat. l. 11. C. de non numerat. pecun. non entis enim nulla sunt genera, & propria, nullæ differentiæ, aut qualitates, nullaque principia & causæ, a quibus uti definitiones, ita & probationes sumi possunt, Goddeus ad l. 5. N. 11. ff. de verb. & rer. signif. cum probatio nihil aliud fit, quam vera facti alicujus definitio, atque demonstratio: imo nec ea, quæ non sunt in rerum natura, possunt sciri, nec cadere in personam testis, quia nemo per Ciceronem, rationem ejus, quod factum non est, aut solet, aut potest reddere: quæ causa, cur testes non debeant deponere, nisi de his, quæ percipiuntur sensu externo per l. 18. C. de testibus l. 20. §. penult. ff. qui testam. facere poss. ac secundum Baldum testes teneantur deponere de sua præsentia in actu: quo & spectant dicta seq. Cap. 23.

I X.

Ejus, qui negat, per rerum naturam non est probatio d. l. 23. obstat l. optimam C. de contrab. & comm. stipul. cum enim instituat adversus me actio, me hoc, vel illo die, contraxisse Francofurti, nego, me contraxisse, & probo me illo die fuisse Romæ. quæ probatio pragmaticis alibi vocatur: Zoefius ad ff. de probat. n. 4. Bronchorst. centur. 2. assert. 92. etiam indirecta, seu obliqua, cujus usus est necessarius, quoties præsumptio est pro eo, qui affirmat, adversus eam, qui negat, Perez. ad Cod. h. t. n. 9. negat & heres, quod legatarius affirmabat, bona sufficere ad legata exsolvenda, nec hujus negationis probatio est supra naturam, ostensa prius quantitate legatorum, & patrimonii defuncti, facile heres probaverit, ac ipsi incumbit per l. 17. ff. eodem: negat possessor, qui actione in rem convenitur, auctorem dominum esse: §. 1. inst. de actionib. quod facile probaverit, si arg. l.

14. ff.

14. ff. de prob. fiducia causæ suæ in re recipiat onus probandi dominium; Schneid. ad §. 2. inst. eod. n. 49. cum certum sit, duos ejusdem rei in solidum dominos esse non posse per l. 5. §. fin. ff. commodati, vel contra: Verum non est attendendum, quid ex negatione consequatur, sed quid principaliter agatur, si quis enim prius quid affirmat, unde id quod negat, per consequentiam colligatur, hic jam non quatenus negat, sed quatenus affirmat, probare intelligitur per Donellum & alios interpretes ad d. l. 23. C. de probationibus.

X.

Præter facti negativam, qua tempore, loco, & persona, vel simili circumstantia coarctata debet, & potest probari, d. l. optimam: §. item verborum inst. de inutilibus stipul. Godshof. ad d. l. 23. arg. l. final. C. de rebus creditis & jurej. & l. generaliter C. de non num. pec. l. 25. §. final. ff. de probat. & Juris, cum omnia præsumantur legitimè, & secundum juris dispositionem acta, probanda, per l. 5. ff. de probat. sic stipulatio præsumitur solenniter contracta, si sit scriptum, aliquem promississe: §. si scriptum inst. de inut. stip. l. 1. C. de contrab. stip. sic si scripserit quis, se fidejussisse, præsumitur efficaciter per stipulationem concepta fidejussio: §. fina. inst. de fidejuss. l. 30. ff. de verb. obl. sic instrumentum, cui donatio fundi, etiam ignorante parte illata est, ritè compositum: l. 18. C. de probat. & procedit regulariter, cum præsumptio juris stat pro eo qui quid asserit; Wisenbach. ad ff. hoc titul. n. 9. perinde etiam in negativa qualiratis; sic qui ex persona collegæ convenitur, eundem tempore depositi officii, solvendo fuisse ostendet per l. 3. C. eod. item per l. 77. §. 25. ff. de legatis secundo, hæreditatem filios meruisse negans heres probare debet: facit l. 20. ff. de manumissis testamento: æquè, qui negat testatorem mentis compotem fuisse, & ita testamentum facere non potuisse, probare cogitur. l. nec codicillos C. de codicillis: cum vel in dubio nemo furiosus, ac demens esse præsumatur: Mascard. de prob. concl. 503. n. 20. & concl. 825. n. 5. quo & pertinent l. 13. 14. C. de probat. ubi filius in quasi possessione filiationis esse dicitur, communi sc. opinione in epistolis vel scripturis pro filio habitus, & reputatus: atque debent hæ negativæ, quæ in effectu sunt affirmativæ, ab eo, qui in mentionem suam in iis fundat, probari: Perez. ad. Cod. eod. n. 10.

X I.

Ejus, qui negat, non est probatio d. l. 2. non obstat l. 22. C. ad l. Cornel. de falsis: per quam tam ex parte accusatoris, quam Rei negantis, in crimine falsi aliquando probationes exigit Constantinus, cum duntaxat memi-

nerit probationum indubitatarum, occasione sc. exhibiti ab adversa parte instrumenti, de cujus fide non tantum a proferente, sed & ab adversario inculpante probationes admittuntur. *l. final. C. eodem.* ita ut non per conjecturas, aut quasdam suspiciones, legitimas verò, ac perfectas probationes vera de falsis secerni possent: quare nec in dubio ullam interpretationem faciendum esse *DD.* tenent cum inutilis, & perniciosa sit, & per *l. 2. §. 5. ff. de origine Juris* dicatur *fori disputatio*; actor itaque, qui falsum arguere paratus est *d. l. final.* nulla expectare argumenta a Reo, sed ipse armis instructus accedere debet *l. 9. C. de edendo: nec impugnat l. 3. C. de abolitionibus,* cum a separatis male inferatur, *l. 20. ff. de minorib. l. 5. §. 15. ff. de tribut. act.* & aliud sit purgare se a crimine, aliud probare crimen, imo potest reo aliquando imponi jusjurandum purgationis, si sit gravissimæ suspitionis: nec, quòd in moderamine inculpatæ tutelæ reus teneatur probare 1°. *aggressionem alterius: per l. 5. C. ad l. Corn. de sicariis: Damb. prax. crim. C. 76. n. 3. 2°. quod aggressus debeat esse in vitæ periculo constitutus; & illud non potuerit declinare quam internecione alterius, per l. 45. §. qui cum ff. ad l. Aquil. Carpzov. in prax. crim. part. 1. quest. 29. n. 20. & seqq. 3°. quod in flagranti crimine, seu durante offensione ac tutela, incontinenti internecio facta sit: Carpzov. d. l. n. 28. cum reus homicidium constitatur, non vero occidendi animo commissum, quod si probaverit, absolvitur d. l. 1. Cod. & l. 1. §. 3. ff. cod. si enim voluntas nocendi non intercedat, crimen non contrahitur: Gail. lib. 2. obs. 110. in. pr. Matth. Stephan. ad art. 139. & seqq. const. Carolin. crim. ordo proc. in crimin. Reg. Philipp. art. 25. Grotii introd. lib. 3. part. 33. n. 27. facit jus Divinum Numer. cap. 35. v. 19. & seqq. quæ exceptio cum sit peremptoria, & in facto consistat ab accusato probari debet: S. v. Leeuwen ad Stylum proced. in jud. crim. art. 20. n. 4.*

X I I.

Ejus, qui negat, non est probatio d. l. 2. objicitur denique actio negatoria, negatoria itaque probatio *Perez. ad Cod. de servitut. & aqua n. 23.* quamvis autem respectu suppositi semper verbis negativis, hæc actio, qua agimus res nostras, non servire rebus, sive personæ illius, qui contendit, jus sibi in eis competere *l. 2. ff. si servietus vind.* præsupponatur, *Fason ad d. §. aque inst. de actionibus n. 47.* non tamen refert, cum implicite affirmativam implicet, si & verbis affirmativis proponatur, & actor rem suam a servitute esse liberam declarari petat. *Zafius ad d. §. 2. n. 31. n. hic. adverte.* cujusque libertatis ulterior probatio non exigitur, si dominium verè vel præsumptivè per possessionem ab actore fuerit probatum. *arg. l. 8. a. 9. C. de*

de *servitut. & aqua.* cum agentis intentio Juris præsumptione fundata sit, & actor agat negativè, reus excipiat affirmativè, & affirmatio, non negatio sit probanda. l. 23. C. de probat. nec prodest, licet se in quasi possessione servitutis esse probet, cum & servitutem sibi esse constitutam docere teneatur: *Secundum gloss. & DD. in l. 8. §. 1. ff. si servitus vindicetur* potest tamen, si intendatur servitus eundi per fundum meum, hac negatoria probari, non ut DD. volunt, probatione domini, sed quod olim prædium meum quidem serviit, sed servire desit; arg. l. 21. ff. de serv. præd. urban. & l. 20. vers. *item si ff. de servitut. præd. rust. vel per l. 4. §. 7. ff. si serv. vind.* si dicam, prædium non tuo, sed vicini prædio servire; *Schneid. ad d. §. 2. n. 43.*

X I I I.

Judici, qui cum actore, ac reo processum constituit judicarium, *Guid. de jure nov. lib. 4. C. 4. cap. form. 10. extra de verb. & rer. signif.* cum super re cogniturus sit; l. 1. C. de cond. ob turpem causam: probatio facienda est: l. 12. ff. de probat. l. 2. C. de edendo: an vero secundum acta & probata, an secundum conscientiam judex judicabit, dissentiunt DD.; quæ novit judex, ut privatus, pro judicio non sufficere, nisi ut publica ex probatis in judicio constent, & ea cognoverit tanquam judex, tenet *Perezins ad Cod. de probat. N. 3.* adeoque verius, si secundum acta & probata judicatum fuerit, per l. 6. §. 1. ff. de offic. præf. *Perez. ad lit. de offic. rect. prov. N. 8. facit & l. 3. in pr. ff. de testibus*: nec recedunt *Canonista* in cap. *pastoral. 28. §. quia vero de off. & potest. jud.*, qui, etiamsi liquido constet; falsitate aliqua bonam causam lædi, nihilominus secundum acta & probata, non secundum conscientiam, innocentem Judicem condemnantem, in foro animæ excusant. *Clarus lib. 5. §. final. pr. crimin. quest. 66. N. 2.* quam doctrinam periculosam judicat *Vinnius ad inst. de offic. jud. N. 5.* cui tutius videtur, ita ex actis & probatis judicem judicare, ne tamen unquam judicet contra conscientiam; arg. l. 3. §. ejusdem ff. de testibus l. 79. §. 1. ff. de judiciis, atque ne impugnet l. 14. C. de judiciis; mihi vero, si salva religione secundum acta, & probata judicare non poterit judex, neutrum fieri debere, placet, & quod *Cujacius 12. obs. 19. & Hottomann. illust. quest. 27.* suadeant, id *judici incumbere*, ut sc. in tali casu deponat officium judicis & personam testis assumat, ne flagitium religionis ac fidei loco ab ipso exigatur: *Donell. comm. 26. C. 1. N. 10.* non enim secundum acta, ne pietatem ac conscientiam lædat arg. l. 15. ff. de cond. institut. non secundum conscientiam quia secundum acta & probatâ judicandum sit arg. l. 4. C. de edendo; & testis, & judicis partibus

fungi, in una persona non conveniat; ac non audiri possit, cum ad dictum unius testis, judicaret *l. 9. §. 1. C. de testibus* aut quia denique probatio non *Judici*, sed hoc modo sibi ipsi fieret: nec obstat *d. l. 6. §. 1. ff. de offic. præf.* cum ibi non conferantur acta & probata cum conscientia, sed duntaxat inter se, ut non tam instrumentis, quæ falsa esse possunt, quam rei veritate, quæ ex iis, quæ probantur, perspicitur, moveri jubeatur præses: neque *l. 79. §. 1. ff. de judiciis*, ubi religio non refertur ad conscientiam, sed ad acta & probata, cum ex sententia animi Judicem æstimare oporteat, quid aut credat, aut parum probatum sibi opinetur *d. l. 3. §. ejusdem ff. de testibus*.

XIV.

Quod tertio explorandum erat, quid sc. probari debeat in facto consistit cum ea, quæ facti sunt, probationum sint objecta: *l. 16. C. de probat. l. 13. §. 2. ff. de publiciana in rem actione. Merula Synops. prax. Civil. lib. 4. t. 73. cap. 1. an in ipso Jure quoque? vix putem, cum solæ facti quæstiones in potestate Judicis sint, non juris, l. 1. §. 4. ff. ad SC. Turpill. arg. l. 15. in fine ff. ad Municipal. DD. apud Wesenb. ad ff. de probat. N. 7. ed quod omne jus sit certum, l. 2. ff. de juris & facti ignorant. nisi tamen agatur, de Jure Controverso, aut de communi DD. opinione quærat, vel de applicatione Juris ad factum propositum disceptetur, Wissenbach. lib. 22. ad ff. disput. 43. N. 6. quæ cum sit incerta, ubi de ea dubitatur, facti quæstionis speciem tum res induit, & Judiciis est, nealiter judicet, quam legibus, aut moribus (modo hi rationi non repugnent *l. 14. & 15. ff. de legibus*) sit proditum *princ. inst. de officio jud. amb. jubemus C. de judicis*: ac si quid à litigatoribus, eorumve patronis minus fuerit dictum, id supplere, & proferre, quod sciat legibus & juri publico conveniri: *l. unica C. ut quæ desunt adv. quod rescriptum, an sit intelligendum de his, quæ juris sunt, & non de iis, quæ facti, dissent. DD. Vinnius ad inst. de off. jud. in primo N. 4. in fine: rectius tamen utraque supplere posse judicem, defendit Anthon. Martheus disp. VIII. de judiciis N. 73. si tamen dubitetur, utrum Jus allegatum vigeat, quod contingit in privilegio, seu consuetudine. quæ facti dicuntur, probari debet: l. 34. ff. de legibus: Gail. lib. 1. obs. 36. in fine: facit l. 5. in princ. ff. probationibus.**

XV.

Ab affirmante *Judici probationem facti faciendam esse diximus, quo ordine deciditur in l. 1. & 19. C. de prob. & l. 9. C. de except. sed quo tempore queritur? cum nihil nominatim de eo libris juris proditum sit: unde non male inferitur, si arbitrio judicis temporis definitio relinquatur: Donellus lib. 24. cap.*

cap. vi. vers in ceteris arg. l. 1. C. de dilationibus: facit l. 38. ff. de excoisat. tutor. regulariter, si ordinario contendatur iudicio: Schot. exam. iurid. h. t. post litem contestatam: tot. titul. ut lite non contest. non proced. quando sc. de recognoscendi potestatem iudex habuerit, Nov. 53. C. 4. arg. l. 14. §. 1. C. de iudiciis & l. 2. C. de iurej. propter calumn., aut quod intenditur, utrum reus negaturus, aut confessurus sit, sciri poterit l. unica C. de litiis contest. usque ad conclusionem in causa: auth. jubemus C. de iudiciis: Novel. 115. c. 2. cap. cum dilectus extra de fide inst. quæ & de moribus obtinent. sive in iure consistat causa, art. 89. instruct. cur. Holl. Merula Synops. lib. 4. t. 84. cap. 2. N. 8. sive in facto, d. instruct. art. 146. & 148. Wieland pran. civil. temp. 6. c. 28. Gail lib. 1. obs. 107. non verò ultra quartam productionem, quæ aliquando cum solennitate legali medio Juramento conceditur: Nov. 90. c. 4. Gail d. l. 1. obs. 91. N. 4. & 5. Merula d. l. 4. Tu. 75. C. 1. N. 2. & DD. & Tur. 65. cap. 17. nec etiam post publicata, testimonia: Godib. ad authent. atqui C. de probat. arg. cap. saepe contingit in const. clement. de verb. signif. nisi quis tamen bona fide petat, ut ulterius, quid probare liceat: id enim tunc non solet negari, præcipue si sit causa criminalis & probanda rei innocentia, cujus probatio non modo post conclusionem in causa, sed & post rem iudicatum recipi solet, l. 1. §. final. ff. de quest. l. 18. §. cogniturum ff. eodem.

X V I.

○ Potest & ante litiis contestationem probari, si ex conventionem circa solennem ordinem procedunt litigatores: l. final. in fine C. de tempor. & reparat. appellat. quod & usu venit in exceptionibus dilatoris, quæ omnes, si paucas dempseris, inter exordia litiis opponi, probari, & decidi debent; l. 12. 13. C. de except. DD. apud Zangerum de except. part. 2. cap. 1. N. 3. arg. l. 4. C. de jurisa. l. 16. in princ. C. de iudiciis: ob rationem, quæ colligitur ex l. 1. C. de iurisd. l. 1. C. ubi de crimine agi oporteat: Perez. ad Cod. de except. N. 5. Gail lib. 1. obs. 33. N. xi. nisi forte post iudicium cæptum novæ causæ, iudicem tanquam suspectum recusandi, emerferint c. 24. de offic. & potest. jud. deleg. & cap. 4. de except. Nec adversatur l. 19. C. de probat. cum exceptiones dilatoriæ sint duplicis generis, quarum aliæ concernunt processum iudicium, ut incompetens fori, procuratoris: l. 7. ff. de iudiciis: §. xi. inst. de except. & per d. l. initio litiis opponendæ; aliæ autem ipsius causæ merita, ut pacti conventi de non petendo §. x. inst. cod., non de dilatoriis iudicii, sed potius de dilatoriis actionis, & causæ, de qua agitur, vulgo intelligi debet. Perez. ad Cod. de except. N. 4. cum hæ proponantur, lite demum

contestata, & probentur, probata agentis intentione *Wesemb. in parat. de except. N. 10. Schneidw. ad inst. eod. N. 9. §. declinatoria; Vinnius ad inst. h. t. §. xi. N. 10.* æque ac præscriptiones peremptoriæ, quæ, cum non ad iudicium constituendum, sed jam constitutum finiendum pertinent, quandoque ante sententiam proponi & probari possunt: *l. 4. & 8. C. de except. l. peremptorias C. sentent. rescind. non. poss. l. 10. C. de fidejuss. Gudel. de jure nov. l. 4. c. 7. N. 4.* quibusdam tamen exceptis, quæ ideo privilegiatæ dicuntur, quod litis ingressum impediunt: *Bartol. in l. cum querebatur, iudicatum solvi*: ut sunt rei iudicatæ, transactionis, solutionis, & similes, quæ præter rem principalem etiam instantiam concernunt, & tum ut *peremptoria facti*, in continenti probandæ: *Bartol. in l. final. N. 3. ff. pro suo Baldus & DD. in l. edito C. de edict. div. Adrian. tollend.*

XVII.

An vero contestari eas peremptorias initio litis; sit necesse, non est expeditum: *contestationem enim exigunt, l. 9. C. de præsc. long. temp. l. 8. & 9. C. de except. non exigunt, l. 2. C. sententiam rescindi non posse: l. 4. C. de except. l. 10. §. 1. C. de fidejussorib.* hanc discrepantiam dextrè satis videtur sustulisse *Donellus 24. comm. 2.*, distinguens inter iudicia stricti juris, & bonæ fidei: in illis, cum nihil in iudicium deductum intelligi possit, de quo lis non aperte contestata sit, ultra quod iudicis potestas non excedit *l. ut fundus ff. comm. divid. l. unica C. de litis cemest.*, initio litis nominatim contestari requiritur, ac postea pro arbitrio objici non licet, *Damb. prax. civ. cap. 120. N. 4.* in his autem per officium iudicis exceptionibus, etsi non oppositis, satis consulitur, etiamsi per contestationem nominatim non expressæ sint: *§. 30. in st. de actionibus l. 3. ff. de rescind. vend. l. huiusmodi §. qui servum ff. de legatis primo: l. 38. & l. final. ff. de hered. petitione*: hodie autem, post sublata bonæ fidei, & stricti juris iudicia, indistinctè in quibuscunque iudiciis, iudicis potestatem extendi, ut peremptoriarum exceptionum, quarum contestatio expresse facta non sit, si postea allegentur, cognitionem assumere possit, communis est Schola: *arg. C. 12. de except. Gudel. de jure nov. lib. 4. c. 8. N. 10.* & multorum tribunalium stylo receptum est, ut reus simul, & conjunctim, quascunque exceptiones litis initio proponat, quod vocant procedere ad omnes fines: *Damboud, prax. civil. cap. 139. Imbert. institut. forens. lib. 1. c. 31.* exceptis declinatoria fori, litispendentiæ, & litisfinitæ, quæ solæ, & per se proponi possunt: *Instruct. cur. Holl. art. 88. Wieland. prax. civ. Temp. 5. c. 20. & DD. apud Groenv. de ll. abrog. ad tit. inst. de exceptionibus.*

X V I I I.

Opponi & possunt exceptiones post sententiam *actioni rei judicatae*; quod sc. receperit actor id, quod petebat, *l. 1. C. de re judic.* quod post rem judicatam novatio facta sit, *l. 4. §. si ex conventionem ff. eodem l. 1. C. de execut. rei jud.* quod obligatio ipso jure extincta sit, *l. 5. §. penult. ff. de re judic. l. 2. C. de compensat.* exceptio Macedoniani; Vellejani, *l. 11. ff. ad SC. Macedon.* licet enim unusquisque juri rectè renuntiet, dum juri pro se introducto, *l. penult. C. de pactis*; tamen jus, quod alterius, aut publicæ utilitatis causa, introductum est, nullius privata pactione, aut dissimulatione mutari potest: *l. jus publicum. l. si unus §. pacta ff. de pactis. Donellus lib. 22. cap. 8. N. 79.* item doli mali, qua petimus nobi cedi actiones, *l. 41. §. 1. ff. de fidejuss.* & regulariter omnes exceptiones, quæ non tam causam, quam executionem impugnant, & post sententiam non vero contra eam opponuntur: *DD. apud Merulam synop. pr. civ. lib. 4. T. 40. C. 14. N. 2. Gothof. ad l. 4. ff. de compensat. Gail. lib. 1. obs. 113. & lib. 2. obs. 117. dissent. Bronchorst. cent. 4. assert. 20.* dum autem in executione adhibeatur cognitio summaria, *l. à divo Pro. §. si rerum ff. de re judicata*, exceptiones, quæ possunt probari *incontinenti*, & non requirunt indaginem, admittuntur: *l. 3. §. ibidem ff. ad exhibendum arg. l. ille à quo §. si de Testamento ff. ad SC. Trebell. & l. si is à quo in prin. ff. ut in possess. legat. ac proinde, si ex falsis instrumentis, vel testimoniis judicatum sit, condemnatus illico falsi cognitionem probare tenetur: l. 1. & 4. C. si ex falsis & c. Gothof. ad l. 4. §. 6. ff. de re judicata.* respuuntur vero; si quæ indagatio procedat à facto, & facti probatione, sive à dubitatione juris, super qua non est certa ac indubitata determinatio per *DD. in §. in bonæ fid. inst. de actionibus* cum hæ non possint opponi in causis brevibus, summaris, & executivis: *Perez. ad Cod. de edicto Dive Adrian. N. 3. Claudii cons. 23. N. 60.*

X I X.

Quo nos ordo hæcenus perduxit, sunt plenæ probationis species, quæ sex à *DD.* vulgo enumerantur, & quidem ad *primam*, quam *testibus* fieri constat; de quorum usu, cum frequens, ac necessarius sit: *l. 1. ff. de testibus*: præstaret tacere, quam pauca dicere: *numerus*, ubi non specialiter est expressus, duo sufficiunt, *l. 12. ff. & l. 9. C. cap. 23. extra de testibus*: modo sint omni exceptione majores *l. optimam in fine C. de contrah. & comm. stipul. §. 12. inst. de inutilib. stipulat.* nec obstat, quo minus iudex ex justa causa plures requirere possit: *l. 1. §. final. & l. 3. §. ejusdem*

dem ff. h. t. Donel. ad. d. tit. cap. 7. & 10. ac quando plures ob suspicionem lege desiderentur, ut in testamentis septem, §. 3. *inst. de testam. ord. l. 12. C. de testam. in codicillis quinque, l. final. C. de codicillis.* totidem si agatur, de solutione debiti, nulla apocha accepta, l. 18. *C. de testibus. Mijnsinger. cent. 1. obs. 5.* & in comparatione literarum tres, l. 20. *C. de fide inst. Nov. 73. c. 1. 2. l. xi. C. qui potiores in pign.* non minorem numerum recipere tenetur: sic & amplissimum ad sufficientem coarctare, & moderari ex constitutionibus principum etiam ipsi concessum est: *Donell. ad tit. de testam. cap. 10. N. 20.* ne effrænata potestate ad vexandos homines superflua multitudo testium protrahatur l. 1. §. final. *ff. eod. cap. significaverunt extra de testibus:* atque si plures sint ejusdem honestatis, & existimationis, ex argumentis, & testimoniis, quæ rei aptiora compererit Judex, animi sui motum confirmabit, l. 3. & 21. *in fine ff. eodem l. 16. ff. de accusationibus.*

X X.

De persona testium quæritur, an fides nulla ex causa legitima elevari possit? Cum enim suspicionis exceptio poterit opponi, ad probationem nihil conferunt per l. 2. à 3. *ff. de testibus:* si pauper itaque, quem fames magis, quam fama incitat, testimonium præbeat, an de jure admittatur, concedo, quamvis interpretes cum *Duareno* distinguant, si habeat quinquaginta aureos in bonis, admitti; recusari vero si non habeat: *arg. l. 10. ff. accusat.* ac quod egenus honestæ fidei, & vitæ à testimonii dictione nunquam repellatur, tenet *Clarus sent. lib. 5. §. final. quest. 14. v. Sed hic etiam arg. §. final. inst. de suspect. tutor.* cum non facultates, sed mores quem suspectum faciunt: l. 8. *ff. de susp. tutor.* quo & pertinet comparatio in d. l. 3. non sc. ut egenus secludatur, sed ut tantam, quasi locuples, non mereatur fidem, nec tantam plebejus humilior, quantam senator ac decurio, quod in judicis prudentia, & religione positum est; perinde ac si agatur de amicitia testium, an sc. sint admittendi, ex *levi* amicitia, quæ *media* dicitur *Godæ. ad l. 223. §. 1. N. 2. 3. ff. de verb. sign.* an autem repudiandi ex *intima* amicitia, quæ ex convictu quotidiano, & aliis assiduis officiis deprehenditur: hinc vulgatum per l. 10. *ff. & C. h. t.* quod nemo in re propria idoneus possit esse testis, cum quisque sibi sit maxime amicus: nec obstat l. 20. *ff. qui testam. facere poss. & §. xi. inst. de testam. ord. cum per §. 10. inst. eod.* totum negotium inter heredem & testatorem geratur, & legatarius non sibi sed heredi testimonium dicat: Uti nec §. *si vero neque cap. 7. Nov. 73.* quoniam tabellio non in causa, cujus damnum ac

emo-

emolumentum ad eum pertinet, testatur *l. 1. §. in propria ff. quando appelland.* porrò, cum amor inter patrem & filium natura maximus sit, ut tanquam causa explorata constitutum est, nec patrem filio nec filium patri testem idoneum intelligi *l. 9. ff. l. 6. C. de testibus.*

X X I.

Et quamvis ratio civilis, quæ consistit in patria potestate, per emancipationem sublata sit: *l. final. de cap. minut.* sit ut filius emancipatus, sui juris effectus propriam habeat familiam *l. 195. §. 2. ff. de verb. signif. & testimonium ejus non possit dici domesticum: arg. l. 3. C. SC. naturalista-* tamen inclinatio manet, & jura naturalia sunt immutabilia, §. 10. *inst. de jure natur. gent. & Civil.* eò quod filius per emancipationem nec desinat esse filius *d. l. 9. ff. & 6. C. eod.* dum utraque ratio Civilis, & naturalis conjunctim requiratur, & neutra sola sufficiat: facit *princ. inst. de nuptiis: l. 1. §. 2. ff. de obseq. parent. & pat.* ex quibus testimonium domesticum improbari constat *d. l. 3. & merito, cum imperari possit, ut testes fiant; l. 6. ff. de testibus l. 4. ff. de reg. juris:* producuntur enim de domo ejus, cujus potestati subjecti sunt, *l. adiles 25. §. 2. l. 31. §. pedius ff. de adilitio edicto: Gothof. ad l. 24. ff. de testibus,* putà servi, quorum testimonium non admittitur, *Nov. 90. C. 6. & Nov. Leon. 49. l. 5. 8. C. h. t. restringitur per l. 7. ff. eodem: & rationem discutit Anton. faber in Cod. lib. 4. T. 15. def. 60. N. 9.* item Mercenarii, qui nobis ex conducto serviunt; *l. xi. §. 1. ff. de panis:* uxores, quas constat de familia mariti esse, *l. quicumque C. de re militari. l. 1. ff. de ritu nuptiarum: l. 4. C. de crimine expilata hered. & generaliter omnes, qui ita sunt in domo alicujus ut in eos pater familias imperium habeat; Donell. ad tit. de test. c. 3. quibus quantum veritatis sit tribuendum, prudens judex facile æstimabit: Paul. 5. sent. 15. De fratris testimonio quid decidendum, dissentiunt DD. si sc. alter emancipatus, vel uterque sui juris sit, quorum alii emancipatum audiendum affirmant: Alciatus de præsumpt. reg. 1. præf. 23. Costal. in l. 4. ff. de testibus: alii improbant: Duarenus 1. Perez. ad C. h. t. N. 8. in probatione autem ætatis per l. 8. §. 6. C. de repud. & ibi brunnem. in causis matrimonialibus: bartol. in l. parentes 6. C. de testibus. Brouwer de jure connub. lib. 1. cap. 23. N. 12. cap. 3. extra qui matrimon. accus. poss. ac denique in causis maritimis: Taco Glines pag. 10. v. van sijn Schipluyden: Straccha de nautis: part. 5. summar. 1. Testimonia admittuntur domestica: Rota genaens. decis. 130. N. 5.*

X X I I.

Item, qui inimicitia Capitalis suspicione non carent, testimonii dicendi

jus denegatum est, *d. l. 3. in princip. & l. 21. §. 4. ff. amb. si testis. & l. si quis testibus C. h. t. l. comparationes C. de fide instrum. inter quos sc. criminalis lis mota est, Nov. 90. c. 7. Donell. c. 4. h. t. N. 10. an vero, qui notatus sit, & reprehensibilis debitè testetur, controversitur, cum honestam & inculpata vitam ostendere debeant testes: *Nov. 90. c. 1. Duarenus ad tit. de test. cap. 6. placet affirmativa per l. 2. ff. eod. quippe ex dignitate, moribus, gravitate, honestate, & fide testium iudex colligit, quantum fidei, quis mereatur: l. 3. §. ideoque divus & d. l. 21. §. 3. ff. eod. nec obstat d. l. 3. §. lege junct. l. 15. & l. 21. ff. h. t. dum inde conitet, quod inclusio unius sit exclusio alterius: l. 12. in pr. ff. de iudiciis: arg. l. ex eo. ff. h. t. & hos nominatim lege esse comprehensos, quos non accusatio, aut criminis objectio infames fecit, sed sententia: l. 7. ff. de publicis iudiciis. l. 14. ff. h. t. l. 17. §. in quest. ff. ad municipal. l. unica C. de reis post. facit l. 9. C. de oblig. & act. dissentit Jus Canonicum per cap. 54. & final. extra de testibus: at licet specialiter certis legibus publicorum iudiciorum infames testimonii dictione non prohibeantur, tacitè ac generaliter satis legibus arcentur, ut quod privatis legibus omissum sit, religioni iudicantium non omittatur. arg. l. 13. ff. de testibus.**

X X I I I.

Removentur etiam & alii propter lubricum consilii, impuberes ex ætate, *d. l. 3. §. lege: idque in omnibus causis, excepto crimine læsæ majestatis, l. 10. ff. de questionibus: alii ex animi morbo, furiosi, mente capti, l. 20. §. 4. ff. qui testam. fac. poss. alii ex sexu, ut mulieres, sed in testamentis tantum, d. l. 20. §. 6. ff. qui testam. l. 18. ff. de testibus: hottoman. 3. obs. 14. prorsus cum nihil cognitum dici potest, quod in facto consistat, nisi id sensu corporis usurpaverimus, apparet, non sufficere, si quis dicat se scire, nisi & causam, quæ testimonium vel confirmat, vel infirmat, ut ex Baldo refert Sichard. in d. l. 3. N. 2. ac quidem à naturali aliquo sensu petitam, l. 18. C. de test. d. l. 20. §. pennet. ff. qui test. fact. poss. & rei, de qua agitur, convenientem, arg. l. si arbiter ff. de probat. l. 2. §. 8. idem ff. de aqua pluvia arcenda: cap. licet lex quadam, extra de testibus: quoniam dicunt, quæ non noverint: *Nov. 123. C. 7. vel sibi non constant, aut vacillant, meritò rejiciuntur: l. 2. l. 16. l. 21. §. final. ff. eod. Nov. 90. c. 3. Gail. lib. 2. obs. 66. arg. l. 188. ff. de Reg. juris. cap. licet causam vs. quanquam extra eod. aut denique etiam si Jurati non sint: l. 9. in pr. C. eod. cum tota testationum vis ex testium jurejurando pendeat: maranta prax. de test. produc. N. 19.**

Con-

*Conditio, fortuna, fides, discretio, sexus,
fama, atque bonis testibus esse volunt:*

X X I V.

Secunda species plenæ probationis contingit *per instrumenta*, ut scripturas fide dignas, l. xi. ff. *finium regund.* l. 4. *de edendo:* l. 22. C. *de episc. & Clericis Nov.* 73. cap. *Sed etsi quis:* quæ licet laxiore significatione de omnibus, quibus causa aliqua instruitur, dici possint, l. i. ff. *de fide instrum.* strictius nos accipimus, de tabulis, seu scripturis, quibus Judici fit fides nostræ intentionis: l. i. ff. *de instructo; vel instrum. legat.* l. 7. ff. *de feriis, & dilat.* l. 99. ff. *de verb. sign.* ut sunt tabulæ censuales: l. *census* ff. *de probat.* l. 3. C. *sine censu, vel relig. fund.* vel quæ sigillo confirmantur a magistratu, aut ab iis, qui publici alicujus officii, auctoritatem habent indubitatam, *Wieland prax. civil. temp.* 6. cap. xix. unde publica, *per* l. 31. C. *de donat.* l. *final.* C. *de re jud.* dum nulla inficiatione, aut contrariis testibus infringi possint, l. 30. C. *de donat.* Bald. in l. *si quis* 21. C. *ad l. corn. de falsis: Gudel. de jure noviss. lib.* 4. c. xi. N. 6. quare potiora testibus, d. l. *census & l. 31. C. de donat. arg. cap.* 7. *extra de prob.* 6. quo & pertinent *amb. ad hac C. de fide instrum. & l. 6. de relig. & sumpt. funer.* solent his annumerari instrumenta à tabellionibus scripta, forensia sc. l. 20. C. *de fide instrum.* & rectè, cum utique & argentarii, & tabelliones publicæ sint personæ l. 10. ff. *de edendo.* l. 3. C. *de tabulariis & l. xi. C. qui potior. in pign.* licet enim eorum fides in dubium vocari possit. *Nov.* 73. §. *sed etsi quis:* & §. 5. *arg. l. 14. C. de contrab. & comm. stip.* major tamen, quam instrumenti merè privati, est auctoritas, modo interveniant solennia, d. *Nov.* 73. c. 5. secundum naturam negotiorum, *Nov.* 44. nec non annus, mensis & dies rei gestæ, *Nov.* 47. c. i. quæ ex jure unde viginti enumerat *J. Verwey, de arte testandi pag.* (mibi.) 182. quem numerum secundum mores cujuscunque regionis, iterum coarctat *Gudelinus de Jure Nov.* l. 4. c. xi. N. 22. proinde ut usitatas clausulas inferendas, inutilitatas, aut non necessarias, prætermittendas putet *Wesemb. ad ff. de fide inst.* N. 5. *Sichard. in rub. C. de fide inst.* N. 7. loci nulla mentio, quamvis adjectio sit utilissima *arg. d. l. optimam.*

X X V.

Ad robur, quod attinet, *authentica vulgo originalia:* l. *final.* ff. *quem adm. testam. aperiantur* l. 4. ff. *familia* l. 8. ff. *eod. l. penult. C. de diversis off.* plenam fidem facere, nemo ambigit, quam non merentur *exempla*, quæ *Paulus in l. 2. ff. de fide instrum.* vocat *calumniosa*, l. 5. ff. *famil. ercisc.*

l. 7. & auth. si quis in aliquo C. de edendo, l. Sancimus C. de diversis rescriptis, Gail lib. 1. obs. 94. N. 2. Mynsing. ventur. 6. obs. 73. nisi ex authentico fide publica descripta, l. 57. ff. de administ. tutor. cap. 1. & 2. extra de fide instrum. idque à proferente probetur l. 2. C. de testament. exemplum vero exempli an probet, DD. dissentiunt, si fide publica, & vocato adversario fuerit descriptum, sententia placet affirmativa: Imbert. lib. 1. inst. forens. cap. 47. ad verb. proferant: Negativa, de exemplo in archivo publico recondito, cum sola custodia ad fidem nihil conferat, & tempus non sit modus inducendi obligationem, l. 44. ff. de oblig. & act. porro, si de fide instrumentorum nihil dicatur, generaliter responsum est, non posse adversus scripturam interrogari testes: Paul. l. 5. sent. 15. l. fin. C. ad l. Corn. de falsis l. 1. C. de testibus: cum plus virium habeant contractuum instrumenta, quam nudæ aliorum testium voces: lex scripturas & auth. seq. C. qui potiores in pignore, & scriptum non nisi contrario scripto refellatur: l. 25. §. fin. ff. de probat. l. generaliter C. de non numerata pecun. proinde ut per l. sancinus C. de testament. sola voluntatis declaratio, ad infirmandum testamentum non sufficiat nisi & tempore decennii antiquatum; aut per Nov. 107. c. 2. ad testamenti revocationem soli testes nihil præstent, nisi & aliud testamentum vel ex non scripto fecerit, qui ante fecerat ex scripto: nec obstat l. 15. C. de fide instrument. licet enim regulariter testimoniorum & instrumentorum æqualis sit virtus, in multis tamen instrumentorum probatio testium depositioni prævalet. d. l. census, & l. 3. C. se minor se major, l. 3. §. dua ff. de Carboniano edito, l. 6. C. de fide instrum.

X X V I.

Confessio in Jure facta, tertia plenæ probationis species est l. 1. ff. & Cod. de confessis l. certum. ff. eod. cum probato habeatur, quod quis confessus sit; l. 25. ff. ad l. Aquiliam. l. 1. & seqq. ff. de interrog. in jure faciend. ineptè itaque & ineleganter factum esse sustinet Duaren. de prob. cap. 2. qui confessionem vocant probationem probatissimam: Gail. lib. 2. obs. 106. n. 2. cum non probetur, nisi ad minimum duobus testibus d. l. 12. ff. de testibus: & confessio argumentum non præstet necessarium, nec in causa civili, nec in causa criminali, arg. l. 1. §. final. ff. de questionibus: aptius vero, vim seu vicem probationis confessionem saltem obtinere tenet Gudelin. de jure nov. lib. 4. C. 17. n. 2. modo jus & naturam recipiat, l. 13. ff. de interrog. in Jure. l. 14. in fine ff. eod. hinc quæritur, cum confessi pro judicatis habeantur d. l. 1. & 6. ff. & c. h. t. num condemnatio sit necessaria? & placet, lite sc. contestata. l. 74. ff. de judiciis: non rei quidem judicandæ, sed litis æstimandæ,

mandæ, vel similis rei gratia, l. 3. & 5. ff. de confessis. nec impugnant finalia verba d. l. 25. ff. ad l. Aquil. cum in condemando Judex non possit contra confessionem statuere, ac in hoc judicio tanta rerum cognitione, quanta vulgo in aliis, opus non sit, l. 71. §. 2. ff. de legat. 1. & post confessionem in Jure factam nihil amplius quærat l. 40. §. 1. ff. de pactis. & l. 56. ff. de re judicata ubi Godthof. displicet autem, si ante litis contestationem confessio facta fuerit, cum ipse sua sententia damnetur. d. l. 1. & l. 6. §. final. ff. t. ideoque ex diè confessionis tempus solutionis præstitutum computatur: Paul. 5. senten. 5. §. 2: dissent. gudelin ac alii interpretes.

X X V I I.

Facti evidentia, quæ cum instrumentis publicis ac rebus judicatis notorium constituit, Gail. lib. 1. obs. 16. N. 7. & quam inspectionem ocularem vulgo vocant Pragmatici, quartam plenæ probationis speciem sibi vindicat, & Jure, cum sit optima, firmissima, & clarissima probatio, ceterisque omnibus potentior; Mascard. lib. 1. concl. 8. n. 7. & seqq. si quis enim asserat vulnus atrox esse, & mox indicet locum, aut quis in ipso crimine reperiatur, quare sufficienter convinci censetur, probationes hæc in dubium revocari haud possunt; l. vulneris ff. de injuriis. l. si irruptione ff. finium regund. cap. 15. caus. 2. quæst. 1. l. 32. in pr. ff. de minoribus l. lex quæ §. sed est C. de administ. tutor. hujus usus est, cum in aliis rebus quam plurimè, tum maxime in causa finium regundorum, damni infecti, novi operis nunciatione, ædibus ruinosis, impensis factis, & aliis similibus causis, quarum summam colligit Althus. lib. 3. dialog. cap. 28: n. 35: quæ, cum tam stultum sit in rebus apertis argumentari, quam suo sole clarissimo, lumen mortale adferre: Rota genuens. decis. 14. N. 48. ut causæ manifestæ non desiderant ordinem judicarium: Bald. in l. si quis 17. sine C. de restibus: præses Everhard. conf. 86. in fine, & conf. 213. N. 2.

X X V I I I.

Quinta consistit in Jurejurando, si sit præstitum, habetur perinde ac probatum, l. 11. §. final. ff. de jurejurand. sic ut si propriè loquamur, jurejurandum probatio non sit, nam nec jussus probare, si deferat adversario jurejurandum, voluntarium sc. cum sit in arbitrio ejus, cui delatum est, illud referre: l. 34. §. 6. l. 38. ff. & l. 8. 9. C. de jurej. & in judicio deferri possit etsi nihil probatum l. 35. ff. eod. Groenweg. de LL. abrog. ad d. l. 9. C. h. t. auditur, quod sit necessarium, si in judicio relatum sit & necessario præstandum: l. 12. §. 1. C. eod. cum non debeat jurisjurandi conditio, displicere ei, qui detulerit. d. l. 34. §. 7. Jussus autem, ab onere probandi magis

relevatur, quam vere probat, si præstet jusjurandum; *l. 13. §. final. & l. 30. in pr. ff. b. t. putà Judiciale*; quod cum non deferendum sit, causa nisi dubia *l. 31. ff. eod.* quæritur: an ob semiplenam probationem, per unum sc. testem omni exceptione majorem admitti soleat? ut *DD. l. 3. C. de rebus creditis* communiter interpretantur, sed non rectè, cum parca sint non probare, & imperfectè probare: *arg. l. quoties ff. qui satisf. cog.* ac unus testis, qui non debet audiri *per d. l. 9. §. 1. C. de testibus* causam dubiam facere non possit, ne de servis quidem alienis, probationis habendæ gratia *l. 20. ff. de questionibus*: nisi forte & alia argumenta, atque indicia concurrant *Duaren. 2. disp. 33. Neostad. cur. Holl. decis. 57. N. 1. C. 2. extra de probat.* dum sc: utrinque probetur, exitumque quærat iudex, nec invenit, nec scit quo se inclinet: ac non adversatur *l. Theopompus ff. de dote præleg.* cum eo casu dos, non ex testimonio, sed potius ex arbitrio filix constituitur & testator voluit, ut arbitrio soli crederetur, ejusque censuræ staretur. *Alicat. lib. 2. parerg. C. 19.*

X X I X.

Sexta denique plenæ probationis species colligitur *ex argumentis, artificialibus; seu obliquis, justis sc. ac urgentibus* animum boni ac constantis Viri ad credendum plane, accedente necessaria *Juris* ratione; facit *l. final. c. de probat.* sic ut ad condemnationem sufficiant, nec probationem in contrarium admittant; unde *certa*, quæ Jure non respuuntur, vocantur hæc argumenta: *l. 19. C. de rei vind. Jure prodita*; *l. 15. C. de jure dotium: apertissima rerum argumenta*; *l. 3. §. 4. ff. de suspect. tutor. liquida*; *l. 2. C. de in litem jurando: evidentissima*, *l. 34. §. 3. ff. de legat. po. manifestissima rationes*; *l. 17. in fine ff. de manumiss. testam. necessaria, l. optimam C. de contrah. & comm. stipul.* Tempusque apud *Aristotelem*, quorum in jure passim occurrunt exempla, *l. si const. & Godthof. ff. soluto matrimon. l. 34. C. ad l. Fuliam de adulteriis l. 6. C. de dolo malo. & l. dolus C. de rescind. vend. ex quibus cum sint præsumptiones Juris & de Jure, lex firmum jus statuit, eas habendo pro veritate arg. l. 1. §. 1. final. ff. de minoribus l. 53. ff. de reg. juris l. 50. ff. de cond. indeb: juncta l. 9. C. eod. l. 7. C. de conditione ob causam datorum: l. 21. ff. de inofficioso testam. l. 23. C. ad SCtum Vellejan. l. final. C. ad SCtum Macedonian. l. 15. §. 3. ff. de re judicata.*

X X X.

Tantum de probationum speciebus, quas plenas appellavimus de iis tandem, quæ carent plena fide, & ex levioribus constant *argumentis, Wesemb. ad ff. de probat. n. 4.* ac primo intuitu de ea, quæ fit *per testem unicum*

cum pro reo vel actore, cum per se ad sententiam ferendam non sufficiens sit, nisi aliunde juvetur: *DD. in l. admonendi ff. de jurej. arg. l. 3. §. 1. ff. de testibus & l. 3. C. de rebus creditis*: præced. cap. 28. putà proferri chirographum quod is, adversus quem profertur, a se scriptum neget, cumque esse hominem vitæ, & contemptum, cum proferens sit gravis & spectatæ fidei accedere testem unum integra existimationis, qui pecuniam, ex chirographo petitam, numerari viderit, negantem convinci, etiam comparatione literarum aut confessione extrajudiciali: hæc & similia, cum valere non possint, quia magna sunt, valere utique debent, quia multa sunt, ut, quod pondere deest, numero suppleant: quo pertinet illud *Ovidii lib. 2. de remed. Amor. vers. 12.*

Forſitan hæc aliquis (nam sunt quoque) parva vocabit,

Sed quæ non profunt singula, multa juvant.

nec tamen ex his quicquam certi præscribimus cum omnia Religioni, & judicis arbitrio committenda sint, ut ipse ex animi sui Sententia æstimet, quid aut credat, aut parum probatum opinetur *l. 3. §. 2. ff. de testibus farinac. lib. 1. consil. 36. & lib. 1. decis. 116. & seqq.* plene tamen præter *d. l. Theopompus* testis unicus probat *arg. l. final. C. de fideicomm.* quin & accusati innocentiam: *Bartol. in d. l. admonendi. vers. quæso quid si actor. ff. de jurejur. ut & in occultis delictis, prout latius adstruit. Anton. Gabriel. concl. 7. de test. per tot. & Gomes. variar. resolut. l. 3. C. 12. n. 21. plotus de in litem jurando. §. 4. n. 22. & seqq. farinac. d. loco.*

X X X I.

Secunda imperfectæ probationis species vulgo quadruplex, *Oldendorp. tract. de semiplena probat. fol. 285.* & præter alios *DD. late Jason. in d. l. admonendi* quanquam in eo non adeo sit laborandum, ut ad certas species revocetur, cum singulæ sint infirmæ, & non nisi plures coacervatæ proficiant, ex literarum comparatione producitur. *l. 20. C. de fid. instrum.* quæ cum sit ultimum indagandæ veritatis subsidium, est fallax testimonium; *Coler. de process. fol. 365. n. 96.* nec temere, aut sine quibusdam cautionibus admissum; *perez. ad. Cod. de fide inst. n. 21.* non sc. ex instrumentis, nisi quæ adjunctam habeant trium testium subscriptionem, quorum duo ad minimum suam recognoscant manum, aut si illam inficientur, collatione propriæ manus convincantur, sic ut constet, sine testibus literarum comparationem fuisse inutilem, testibus accedentibus, non necessariam, cum per *Nov. 73. C. 3.* quæ viva voce, & cum jurejurando proferuntur, multo fide digniora esse, quam ipsam per se scripturam arbitratus

tratus fuit Imperator nisi tamen hactenus, ut iudicis animus in eandem sententiam magis confirmetur, si comparatio testibus consentiat. *Donell. lib. 25. C. 2. ad tit. de fide instrum. n. 60.* alioqui non nisi ex chartis publicis, in quibus testium subscriptio non est necessaria; *arg. auct. ad hęc. C. de fide inst. exceptis iis privatis, quibus adversarius pro se utitur; Nov. 49. Cap. 2. aut saltem ex iis, quæ ab aliquo tabellione confecta sunt. d. l. 20. C. de fid. inst. literarum comparatio conceditur: quamvis de jure novissimo quorumvis instrumentorum ex sola aliorum hujusmodi comparatione, probatio valeat, modo res, de qua agatur, sit infra auri libram, aut ruri contrahatur: Nov. 73. C. 8. & 9. l. 17. & auct. seq. C. si certum petatur: auct. eisi contractus C. de fide instrum. Menoch. de arbitrar. judic. lib. 2. Cent. 2. cas. 114. pag. 219. Nicol. de pass. de priv. scriptur. lib. 2. de apocha manu debitoris conscripta pag. 235. Carpzov. definit. forens. part. 1. const. 17. def. 15. rebuffus ad const. reg. in tract. de chirorg. & cedul. recogn. præcipue in præfat. N. 28. & seqq. ac si aliqua fiat contradictio moveri potest Juxta ad delationem jurisjurandi. d. Nov. 73. C. 4. & 7.*

XXXII.

Tertia constat ex scripturis privatis; *l. quis §. 1. ff. de edendo: l. instrumenta, l. exemplo, l. rationes, C. de probat.* quæ per se ad probationem non sufficiunt, nisi jurejurando aut confessione adjunctæ; *arg. l. generaliter, C. de non numerat. pecun. quod enim per l. etiam ff. de probat. & l. 1. C. si min. se maj. parentum scripturis, de anno, & die, quo nati sunt liberi, confectis l. 2. in pr. ff. de excusat. ætas probetur, est jus speciale, cum in eo nullum adhuc commodum, aut damnum filiorum versatur, quæ & contrariis probationibus in firmari possunt; l. 29. ff. de probat. Nec obstat l. non est novum, C. edendo: cum per l. 6. C. eod. & l. illate C. de fide instrum. privata instrumenta contra scribentem, non autem pro scribente probent; sic libri tutorum probant contra scribentes in receptis; *l. qui sub cond. ff. de cond. & demonstrat. l. 46. §. tutela ff. de administ. tut.* sed quoties privata instrumenta utriusque contrahentis consensu sint scripta, plene creditur: *arg. l. 26. §. 1. & l. 34. ff. de pignor. & hypoth.* aut si instar publicorum instrumentorum trium testium subscriptione confirmata fuerint; *Nov. 73. c. 4.* proinde ut in materia prælationis, si tempore priora sint, merito posteriori hypothecæ præferantur, cum suspicio fraudis, ac doli cesset; *l. xi. C. qui pot. in pign. facit Grotii introd. lib. 3. p. 5. N. final. dissent. praxis Amstelod. recept. per Groenw. ad Grot. lib. 12. p. 48. N. 33.* quod vero in foro mercatorio literæ, ac libri mercatorum vim publicorum instru-*

instrumentorum habeant, nimis notum, quam quod defendi debeat; *albert. gent. de advocat. Hispan. lib. 2. c. 10.* & requisita congescit: *Gail. lib. 2. obs. 20. Nicol. de pass. de priv. script. lib. 4. quest. 21. de lib. mercat. N. 30. & seqq. Groenw. de ll. abrog. in l. 5. 6. 7. C. de probat. rota genuens. decis. 142.* sic ut consuetudo in locis, ubi vigent mercimonia, possit privatam scripturam facere authenticam *per cap. dilectus ext. de fide inst.* recte itaque concludit *Straccha, d. loco*: in curia mercatorum æquitatem præcipue spectandam, causasque ex æquo & bono dirimendas; cum ibidem de apicibus Juris disputare, minime congruere, nemo est profecto, qui nesciat *arg. l. 21. §. 3. ff. de testibus*: specialiter in assecurationibus: *art. 43. ord. proced. in foro assecur. Amst. recept. consuet. Antwerp. tit. 54. art. 4. 5.*

X X X I I I.

Suprema denique semiplenæ probationis species, non ex physica ac necessaria ratione, ex argumentis autem, quæ vocantur *coningentia*, & quorum *consequentia* non est *necessaria*, Juris sc. præsumptionibus inferitur, & quidem *verisimilibus*, *præced. cap. 5. juncta l. 3. l. xi. l. xii. ff. de probationibus*: quæ, cum non ex certis, sed probabilibus tantum, ac *fortioribus* oriatur signis, merito probationi contrariæ cedit; *d. l. chirog. ff. eod. l. 16. C. de prob. l. final. ff. de eo quod metus causa*: quandoque etiam non *repugnantibus*, ut cum levi saltem aliqua suspitione nitatur, puta furtum ab eo factum esse, qui in ædibus fuit servum, qui ab emptore aufugit, fugitivum, antequam emeretur, fuisse; *l. emptorem, l. enim probatio ff. eod.* fuga enim, licet magnam suspitionem pariat adversus fugientem, non tamen justam meretur fidem indicta causa: *per aurb. si vero, C. ut omnes jud. tam civ. quam milit.* item liberam esse, cujus pater liber est, *l. 10. C. de probat. ingenuum, cujus fratres ingenui; l. 17. C. eod. legitimum filium non esse, quem irata mater, ut spurium in actis professæ; l. neque natales C. eod.* quæ & similia, cum sint signa *leviora*; ac onus probandi in adversarium non trajiciat, sed quale quale indicium faciant, per se admodum sunt infirma, plerumque tamen aliis adjuncta, plenam facere fidem, atque ad condemnationem etiam in criminali Judicio prodesse constat ex *l. Procula ff. l. instrumenta, l. final. C. eod. l. 19. C. de rei vind. l. 1. §. 1. & q. ff. de quest. l. 22. C. ad l. Corn. de falsis, Mysing. cent. 6. obs. 97. N. 8. Vultej. 2. Jurisprud. 2. N. 79.* Itaque in omnibus hisce articulis, ac toto *probationum* usu, propter causas in judicio controversas instituto, ut veritas certo constet rerum adminiculo, quod Judex aut condemnando, aut absolvendo sequatur, *bonè Deus*, quam latè patet æquitatis ratio, quam oportet Judicem lyncæis oculis perspicere circumstantias omnium rerum.

P O S I T I O N E S.

I.

Princeps ex contractu cum subditis in ipsa delatione, Imperii inito, tam tenetur, imo magis, quam aliquis ex subditis. arg. cap. prim. de probat.

II.

Nec movet, quod Princeps sit solutus legibus: l. princeps 31. ff. de legibus: cum legibus non sit solutus: l. digna q. Cod. eodem. ac utrum rectè, diverso considerandi modo.

III.

Multum in Jure incerto tribui oportet reo, Possessionis, multum cause, multum circumstantiis personarum: Nec tamen ex eo, Jus certum ac finitum non posse dici, sequitur.

IV.

Ad consuetudinis essentialia non spectat contradictorium iudicium, sed omne rei momentum est in tacito populi consensu.

V.

Tutoris datio de jure civili, non est Imperii, non Jurisdictionis, sed a sola lege quocirca nec ea, nec potestas discernendi venditionem, aut obligationem prædiorum minorum, vel admittendi transactionem de alimentis futuris, testamento relictis, mandari, aut prorogari potest.

VI.

Etiam conceptus alternativè libellus valet, 1º. cum dubitatur, qualis actio sit instituenda: l. 1. §. 4. ff. quod legatorum: 2º. cum agendum est ex l. rem majoris, l. c. de rescind. vend. l. 1. ff. de publiciana in rem action. l. si fundus 16. §. in vindicatione 3. vers. si vero ff. de pign. & hypoth. arg. l. 21. §. 6. ff. de act. empt. aliisque casibus.

VII.

Pactum de hereditate vivi, & certi acquirenda, conservanda,

vanda, vel amittenda ipso jure nullum est, at Jure valet Canonico.

V I I I.

Debitoris pactum de non petendo prodest & fidejussoribus : si autem debitor postea sit pactus ; ut a se petatur, ex eo fidejussor denuo non obligabitur.

I X.

Non est de essentia mandati ad lites, ut specialis fiat mentio ratihabitionis.

X.

Restitutio minorum non competit fidejussoribus : nec majoribus communem, ac dividuam causam habentibus cum minoribus, secus individuam :

X I.

Restitutio in integrum non datur adversus præscriptam actionem Paulianam.

X I I.

Actio in rem exerceri potest, & in loco domicilii veri possessoris, licet res ibi non sit sita, & in loco rei sitæ.

X I I I.

In publicis judiciis non conveniuntur heredes, etiam post litis contestationem, multo minus antè eam, nisi casibus in l. ex judiciorum 20. ff. de accusat. l. 2. ff. ad l. Jul. repetund. l. final. ff. ad l. Jul. pecul. expressis & similibus.

X I V.

Legitima non potest ullo modo a testatore gravari, nec dari, nisi institutionis titulo, cujus quantitas respectu parentum, ac fratrum etiam aucta est.

X V.

Substitutio facta in codicillis valet in vim fideicommissi.

X V I.

Per querelam inofficiosi sola heredis institutio, reliquis salvis rescinditur.

X V I I.

Jus accrescendi non transit in emptorem.

X V I I I.

Non est pugna inter l. quæ patet 32. ff. famil. ercisc. & l. cogitatione 21. Cod. eod.

X I X.

Possunt commodè conciliari l. si pæn. 19. §. 1. l. in summa 65. §. final. ff. de condict. indeb. cum l. repetitio 44. cod.

X X.

Nec est ulla antinomia inter l. Cajus 39. ff. de pign. act. & l. fidejussor 26. §. 1. ff. de pignoribus.

X X I.

Exercitoria datur contra singulos exercitores in solidum.

X X I I.

Pactiones cum hostibus factæ, valent Jure gentium nec adversus eas est postliminium.

X X I I I.

Ad pretii soluti, & usurarum quantitatem, cessio valet.

X X I V.

Sub protestatione & pro honore facta solutio cambii, contra quoscunque parit actionem negotiorum gestorum.

F I N I S,

A C

SPES MEA CHRISTUS.

A D

A D

*Præstantissimum Eruditissimum Virum
Juvenem*

D. JOANNEM
vander **HELST,**

*in illustri Academia Ultrajectina Doctoratûs
gradum summâ laude conscendentem.*

*Ars fremat horrendus, generoso in pectore
Musæ*

*Nil curant lituos, nil quoque rostra
movent,*

Rostrâ petit Pacis, servatque, domique, forique

Hic uti Mysta sagax, Amstela testis erit.

Non-

Nonne Tibi Themidis justissima velle tueri
Semper erat Zelus ? nautica sicut acus
Sponte Polum vergens, rabidi quam murmura Venti
Vix removent centro, sic tua Musa facit.
Huc igitur juris sancti sanctissime Custos,
Ex meritis ornet pulcra corona caput.
Amstela Te genuit, rumor tuus urbe vagatur
Leydâ, ubi Te perhibent grande fuisse decus
Ejus Athenæi : Precor ut mox Curia dicat,
Immortale paris per tua gesta decus.
En redimitus ades, Tibi nunc data summa potestas
Juris-Consulti, totus in arte Sophos;
Stas Athleta bonus, cedo, quis Te ditior alter?
Semper honos, gazæ, queis fruiturus eris.

J A C O B B I B E N.

M. D. A.

I N E U N D E M,
O D E.

*Edulo tandem studiis peractis ,
Victor ut pugnâ rediens , salutem
Cum sua magnam Patriæ paravit ,
Advenis HELSTI;*

*Advenis cinctus viridante lauro ,
Debito multo renitens honore ,
Quem tibi sacra Themidis labores
Promerueré.*

*Quid moras nectis ? Propera ! Reclusæ
Arcis Augustum Themidis cacumen
Scande ; Nam Te met manet hic honorum
Major acervus.*

*Interim dulces , amor ante cuncta
Noster , ô Musa , reserate Alumno
Ostium vestro , meritosque mecum
Spargite flores.*

JOHANNES HEYMAN,
Phil. Stud.

IN FUNDAM.

O D E.

Adhuc tandem fatis paratis
Vestor in pugna rediens, saltem
Cum sua inagrem Patria paravit,
Adhuc HELII.

Adhuc tandem fatis paratis
Dedito mille remittens honore,
Quis tibi fore Phœnicio labor
Pronovum.

Quid miror nec in Propere! Relata
Adhuc Augustum Phœnicio carmine
Sere; Nam Præter manet hic honore,
Major accipit.

Interim dulces amor ante canas
Nepos, & Alpe, referat Almus
Quis tibi fore, invidiosus mecum
Spergit fore.

JOHANNES HEYMAN,
Phil. Stud.